

ŠATĖS

VINCENTAS JUZUMAS

Šačių miestelis yra prie Šatos upelio, Telšių pavieta. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto laikais buvo Grūstės pavieta, o vėlesniais laikais taip pat Telšių. Miestelis mažas, jį sudaro 20 skirtingai vadinamų trobų ir dvi karčemos su viena parduotuvėle. Kadise jis priklausė Skuodo grafystei, o šiaudien nuo 1831 m. valstybinis. Čia nėra jokios teismo jurisdikcijos, nei valdiškos mokyklėlės. Čia nevyksta nei turgūs, nei arklų mugės. Kermošius rengiamas vieną kartą per metus šv. Jono Krikštytojo dieną. Į jį atveža odos gaminių, tokių kaip pavalkai, balnai, kamanos ir t. t., taip pat dalgiai, verpimo rateliai ir t. t.

BAŽNYČIA

Pirmąją bažnyčią tuo metu Mosėdžio parapijoje Skuodo žemėse Šačių kaime 1670 m. pastatė Jonas Volskis, kuriam grafi Sapiegos tuo metu buvo užstatę Šačių

palivarką. Tačiau ilgą laiką Šatėse nebuvo nuolatinio kunigo. Jono [Volskio] sūnus, Vilniaus pilies teismo raštininkas Benediktas Jonas [Volskis], po tėvo vis dar turėdamas užstatytas Šates, sykiu būdamas viso Skuodo laikytoju, iš Skuodo savininko grafo Kazimiero Jono Sapiegos išsirūpino Šačių bažnyčiai žemės fundaciją. Turtingas ir labdaringas grafas Kazimieras 1701 m. vasario 23 d. suteikė savo žemių laikytojo Benedikto Volskio prašymu dokumentą, kuriuo Šačių bažnyčiai dovanavo tris valakus žemių, taip pat iš dvaro paskyrė kunigui po šimtą timpų metinio atlyginimo. Tuo metu vysk. Kiršenšteinas priskyrė Šačių bažnytėlę Mosėdžio filijai ir į Šates paskyrė nuolatinį kunigą. Kai 1670 m. Volskio statyta bažnytėlė, praėjus šimtui metų, ėmė griūti ir, galų galė, kiekvieną dieną gausėjant gyventojų, tapo per maža. grafo Aleksandro Sapiegos nurodymu 1771 m. buvo pastatyta nauja. Šią bažnyčią³¹⁴ 1844 m. vyskupijos valdytojas vysk. sufraganas Simonas Giedraitis paskelbė parapine. Pirmuoju klebonu buvo paskirtas tuometis Šačių filijalistas kun. Paulius Jurevičius (*Jurewicz*). Bažnyčia naujojo klebono pastangomis 1854 m. buvo suremontuota, kitais metais išdažyta ir papuošta, o 1859 m. Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus vizitacijos metu konsekruota. Kai nuo paskutinės, tai yra tuometinės,

bažnyčios pastatymo praėjo šimtas metų, o po paskutinio remonto praėjo dvidešimt metų ir ši šventovė jau ėmė reikalauti rimtesnio remonto, tada parapijiečiai, kuriems būtų tekę nemažai prisidėti prie senų [bažnyčios] kaulų remonto, o po kažkiek laiko būtų reikėję vėl naujų lėšų bažnyčios remontui, savo klebono Simono Lukoševičiaus (*Lukaszewicz*) paskatinti, nutarė Šatėse statyti naują mūrinę Dievo šventovę. Paskaičiavę savo galimybes, jie 1878 m. ėmėsi rengti savo pajėgas, o jau 1879 m. paklojo pamatus. Kertinį akmenį, vyskupijos valdytojui vysk. sufraganui Beresnevičiui leidus, pašventino Skuodo dekanas Salantų klebonas kanauninkas Kazimieras Bielskis.

Pašventinus kertinį akmenį, buvo imtasi darbo. Po kažkiek laiko, kai parapijiečiai sulaukė naujos paramos ir gavo nemažą sumą (atrodo, penkis tūkstančius) iš Salantų klebono kanauninko kun. Kazimiero Bielskio, netrukus šventovė buvo apdengta. Pasmaldos joje pradėtos laikyti 18[...]³¹⁵.

Bažnyčia vietos klebono kun. Simono Lukoševičiaus rūpesčiu ir pastangomis sumūryta iš plytų, visos smulkmenos skoningai išbaigtos. Altoriai, sakykla, langai, nors ir mediniai, sumeistrauti gražiai. Todėl dailiai atrodo ir šventovės vidus, ir išorė.

Verta tai pažymėti kaip pavyzdį visiems,

(Nukelta į 56 p.)

Šačių miestelio centre. Danutės Mukienės nuotrauka

Šačių šv. Jono Krikštytojo bažnyčia. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 55 p.)

ką gali vieningumas, sutarimas ir geri norai!

Bažnyčia Šv. Jono Krikštytojo titulo.

Bažnyčioje yra Švč. Mergelės Marijos Belaisvių Vaduotojos broli-
ja, leista Šv. Tėvo Benedikto X[IV] 1747 m. birželio 6 d.

Kryžiaus kelias įvestas 1870 m. rugsėjo 20 d.

Senoji klebonija 1834 m. statyta kun. Pauliaus Jurevičiaus.

Dabartinė nauja klebonija pastatyta 1895 m. vietos klebono kun.
Ignato Stankūno³¹⁶. Klebonija priskirta prie V klasės, tačiau atlygini-
mo iš valdžios negauna. Turi teisiškai paskirtų žemių, o anksčiau
turėjo iš Sapiegų suteiktus tris valakus.

Prie šios bažnyčios kadaise buvo kunigaikščio Aleksandro Sapie-
gos 1778 m. įsteigta altarija, kuriai tas pats kunigaikštis suteikė aš-
tuonis margus žemės. Vietos masionarius kun. Dovydas Kobilens-
kis (*Kobilenski*) jai paskyrė 1 865 rublių fundacinę sumą, kurią 1802
m. sausio 25 d. keliais šimtais rublių padidino kunigai Vasariai (*Wa-
serowie*).

1844 m. beveik vien iš Mosėdžio parapijos, kurios filija ji prieš tai
buvo, teritorijos įsteigta nauja Šačių parapija. Parapija menka, joje
gyvena 3 793 katalikai ir yra 256 gyvenamieji namai. Ją sudaro 1 mies-
telis, 1 palivarkas, 21 kaimas ir 3 viensėdžiai. Materialiniu atžvilgiu
parapija turtinga, namai beveik visur neapleisti, su išvestais virš
stogo kaminiais. Ir krikščionybės pažinimo atžvilgiu ji pakankamai
gerai laikosi. Didesnė dalis parapijiečių skaito, blaivybės daugiau
mažiau laikomasi.

Parapijos žemės paviršiuje persipina nedidelės kalvelės, bet iš-
skirtinių kalnų nėra. Didelių miškų nėra, tačiau kūrenimui dar pakan-
ka. Durpių sluoksnių randama daugelyje vietų. Didelių ežerų ir upių
nėra, čia prasideda Bartuvos upė. Mažesnės upės – Šata, *Pujkis*.
Žinomesnė pelkė – *Kausza*, vadinama *Pelkie*.

Tai, kas buvo pasakyta apie Mosėdžio senovę, tinka ir Šatėms,
kadangi Šatės kadaise buvo Mosėdžio filija.

³¹⁴ Perrašant rankraštyje vietoj šio žodžio per neapdairumą įrašytas
„Kazimieras“.

³¹⁵ Rankraštyje įrašyti tik du pirmieji datos skaitmenys. Bažnyčia baigta
statyti 1886 m.

³¹⁶ Pavardė rankraštyje kita ranka pataisyta iš pavardės „Staškūno“.

(Atkelta iš 19 p.)

XIX a. II p., lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudi-
mo laikotarpiu, Lietuvoje prasidėjus naujai tautinio judėjimo ban-
gai, buvo pradėti rengti slapti viešieji lietuviški vakarai, dedami
pagrindai Klotimo teatrui, miestuose kūrėsi visuomeninės kultūros
srityje dirbusios organizacijos, kurios išugdė nemažai profesio-
nalių aktorių ir režisierių.

1854 m. Vilniaus Rotušės rūmuose buvo atidarytas Vilniaus mies-
to teatras. Čia daugiausia buvo statomos italų, o vėliau ir rusų ope-
ros.

1864 m. gruodžio mėnesį padėtas pagrindas Lietuvos rusų dra-
mos teatrui – Vilniuje pirmąją nuolatinę rusų teatro trupę įkūrė žy-
mus Sankt Peterburgo Imperatoriškojo Aleksandrijos teatro artis-
tas Pavelas Vasiljevas. Teatras buvo generolo gubernatoriaus ži-
nioje, jam kasmet buvo skiriama subsidija. 1864 m. sausio 8 d.
priimtas specialus „Potvarkis dėl teatro“, reglamentavęs šio teatro
veiklą. Teatro garbės globėjais buvo kunigaikštis Šachovskojus-
Strešnevas ir grafas Ožarovskis. 1865 m. išleistos „Taisyklės Vil-
niaus teatro artistams“. Pirmasis šio teatro sezonas atidarytas 1864
m. gruodžio 6 d. jungtiniu spektakliu, pastatytu pagal N. Polevojaus
kūrinius „Painus reikalas“ ir „Rusų laivyno senelis“.

1892 m. Kaune buvo pastatyti Teatro rūmai.

1892 m. sausio 9 d. įvyko dabartinio Kauno muzikinio teatro iš-
kilmingas atidarymas. Tuo metu čia dar nebuvo nuolat dirbančios
grupės, spektaklius rodydavo tik gastroliuojantys artistai.

XIX a. Lietuvos kultūrinė visuomenė išskėlė idėją, kad reikia įkur-
ti lietuvių tautinį teatrą. Ši idėja realybe tapo XIX a. pabaigoje.

Lietuvių profesionalus teatras formavosi tautinio valstybės ir
kultūros atgimimo sąlygomis.

1895 m. Maironis parašė pirmąjį lietuvišką operos libretą.

Panaikinus lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudi-
mą (1904 m. gegužės 7 d.), pradėti rengti vieši lietuviški renginiai,
kurių metu dažniausiai kartu su chorų pasirodymais ir atliekama
kita meninė programa būdavo rodomi ir lietuviški spektakliai.

XX a. pradžioje lietuviškos kultūrinės veiklos centru tapo Vilnius.
Miesto teatre buvo rodomi patys naujausio laikotarpio spektak-
liai – Antono Čechovo „Trys seserys“, „Ivanovas“, „Vyšnių sodas“,
Maksimo Gorkio „Miescionys“, Gerhardo Hauptmano „Vieniši žmo-
nės“ ir daugelis kitų.

Nuo 1905 m. Vilniuje gana dažnai gastroliuodavo lenkų, prancū-
zų, rusų dramos trupės.

1905 m. birželio 29 d. žemaitis Juozas Vaičkus surengė pirmąjį
oficialų lietuvišką vakarą Mažeikiuose. Jo metu suvaidintas pirma-
sis lietuviškas vakaras Kauno gubernijoje – spektaklis „Velnias
spąstuose“. Peterburgo universitete studijuodamas teisę, J. Vaič-
kus vasaromis per atostogas iš mažeikiškių subūrė „Skrajojančio
teatro“ trupę. 1907–1914 m. ši trupė suvaidino 180 spektaklių. Jie
buvo parodyti beveik 50-yje Žemaitijos vietovių.

1906 m. lapkričio 6 d. Vilniuje, dabartinės Filharmonijos salėje,
įvyko dramaturgo Gabriėliaus Landsbergio-Žemkainio ir kompozi-
toriaus Miko Petrausko sukurtos pirmosios lietuviškos operos „Bi-
rutė“ premjera.

Pirmojo pasaulinio karo metais Vilniuje veikusi rusų dramos
trupė iširo. Rusų teatras Vilniuje savo veiklą atnaujino 1946 metų
rugsėjo 21 dieną.

1916 m. Juozas Vaičkus Peterburge įsteigė savo teatro mokyk-